

T-DELETIE IN DE NEDERLANDSE DIALECTEN: EEN GLOBAAL OVERZICHT

1. Inleiding⁽¹⁾

Na 1999 is het stil geworden rond de deletie van eind-*t*, hoewel dit ongetwijfeld een van de meest fascinerende en meest complexe klankfenomenen van de Nederlandse dialecten is. De verklaring hiervoor is eenvoudig: in dat jaar verscheen het monumentale proefschrift van Ton Goeman, waarin het verschijnsel althans voor de noordelijker Ndl. dialecten (de Rivierenstreek en al wat daarboven ligt) zo grondig beschreven werd en waarin alle mogelijke conditionerende factoren zo minutieus gewikt en gewogen werden, dat er alleen nog punten en komma's aan Goemans behandeling toegevoegd konden worden. En toch vraagt Goemans werk zelf om een complement, nl. een globaal overzicht van *-t*-deletie in *alle* Ndl. dialecten, waarin (o.a.) zijn bevindingen m.b.t. de noordelijker dialecten aangevuld en geconfronteerd worden met bevindingen voor de zuidelijker dialecten. Dit is de opzet van deze bijdrage, die tegelijk voortbouwt op onze behandeling van de *-t*-deletie in de FAND, deel IV (2005), kaarten 21 - 35.

Net als Goeman (1999) zelf maken wij hier vooral gebruik van het GTRP-materiaal (waarvan de gevierde een van de grondleggers is), maar daarnaast grijpen we ook terug naar oudere gegevens uit de RND en de monografieën.

2. Conditionerende factoren: algemeen

Uit de talrijke hoofdstukken van Goemans rijke proefschrift zijn m.b.t. *-t*-deletie drie grote types van conditionerende factoren te destilleren: (a) de grammaticale status van *-t*, (b) de fonologische omgeving van *-t* en (c) de token-frequentie van woorden en woordsequenties waarin *-t* voorkomt. We bespreken die eerst in

⁽¹⁾ We danken Marc van Oostendorp voor nuttige opmerkingen bij een eerste versie van dit artikel.

het algemeen (in deze paragraaf) en toetsen de eerste twee vervolgens aan het feitenmateriaal van de Ndl. dialecten (paragrafen 3,4 en 5).

(a) Grammaticale status

Zowat alle studies over *-t*-deletie in ons taalgebied en ook daarbuiten bekijken in eerste instantie de grammaticale status van eind-*t*. Daarbij maken de auteurs meestal een primair onderscheid tussen lexicale *-t* (d.w.z. geen uitgang, b.v. *vuist*, *slecht*, *acht*) en suffigale *-t* (meestal in werkwoordvormen, b.v. 't *kraakt*, *gekraakt*, *ik wist*).

In Goeman (1999) wordt die tweedeling niet alleen verfijnd (vooral O.T.T. - Vf-*t* als in 't *kraakt* vs. *-t* in preterito-presentia als *ik wist* vs. *-t* in participia als *gekraakt*), maar de op zichzelf weinig verklarende notie 'grammaticale status' wordt ook – en blijkbaar heel terecht – verbonden met de notie 'conceptuele prominentie'. Hiermee bedoelt hij de bijdrage van de eind-*t* aan de 'doorzichtigheid' van het woord of de woordvorm waarvan *-t* het auslautsegment is. Hoe groter die bijdrage van *-t*, hoe groter de conceptuele prominentie en hoe 'onmisbaarder'. Zo lijkt (op het eerste gezicht) de conceptuele prominentie van Vf-*t* in het O.T.T.-paradigma van *lopen* (*hij loopt* vs. *ik loop*) groter dan die van lexicale *-t* in *vuist*. Hiermee spoort alvast de waarneming m.b.t. Amerikaans Engels (zie o.a. Guy 1980 en Labov 1982) dat lexicale *-t* van *fist* vaker wegvalt dan *-[t]* van *missed*.

(b) Fonologische omgeving

Het ligt voor de hand dat de deleerbaarheid van *-t* ook bepaald wordt door de complexiteit van de consonantcluster waarvan *-t* deel uitmaakt. Normaal mogen we van de volgende stelregel uitgaan: hoe complexer die cluster, hoe eerder *-t* weggelaten wordt (clustervereenvoudiging / makkelijkere uitspreekbaarheid). Van heel fundamenteel belang is hier de vraag of *-t* in de absolute auslaut staat (→ geen fonologische 'rechterzijde' / autonomere status van *-t*-deletie) of ter 'rechterzijde' nog door een woord met een consonantisch begin gevolgd wordt. Wat de 'linkerzijde' betreft, blijkt uit Goeman (1999) in alle geval de volgende heldere tendens (indien alle andere condities gelijk blijven): hoe groter het fonetisch verschil met het vorige segment, hoe groter de fonische prominentie van *-t* en hoe moeilijker weglaatbaar (vaker *-t*-deletie in *hij loopt* dan in *hij speelt*).

(c) Token-frequentie

In het A.N. valt de *-t* in *Kerstmis* makkelijker weg dan in *kerstmaal*, hoewel de fonologische omgeving gelijk is. Het verschil is enkel verklaarbaar vanuit de frequentie: een hogere frequentie impliceert een sterkere stereotypering van het hele woord en dat leidt in het algemeen tot een geringere prominentie van de constituerende segmenten, waarvan *-t-* in ons voorbeeld sowieso het zwakste element is. Het is dan ook terecht dat Goeman (1999: 333 e.v.) – weliswaar met heel wat terughoudendheid – deze factor als een mogelijke interferent in *-t-*deletieprocessen signaleert. Omdat wij voor de diverse onderzochte dialect(gebied)en over geen exacte frequentiegegevens beschikken, hebben we die factor niet meer in ons eigen onderzoek betrokken.

Vervolgscenario

Uit de verderop te bespreken feiten zal blijken dat er zich wat de geografische spreiding van *-t-*deletie betreft spectaculaire verschillen voordoen naargelang we te maken hebben met *-t-*deletie in de absolute auslaut (zgn. ‘woordinterne’ *-t-*deletie, b.v. in *hij loopt*) of met *-t-*deletie onmiddellijk vóór een volgend woord met consonantisch begin (zgn. ‘woordexterne’ *-t-*deletie, b.v. in *hij loopt weg*)⁽²⁾ Bovendien gaat dat onderscheid gepaard met een heel verschillende grammaticale conditionering. Daarom bespreken we die twee situaties apart. Ons vervolgscenario ziet er dan ook als volgt uit:

3. ‘Woordinterne’ *-t-*deletie
 - 3.1. de grammaticale status van *-t*
 - 3.2. de fonologische ‘linkerzijde’ van *-t*
4. ‘Woordexterne’ *-t-*deletie.

⁽²⁾ Zowel ‘woordinterne’ als ‘-externe’ *t-*deletie slaan op deletie van *-t* die op het einde van een woord staat, dus net voor de woordgrens. Bij ‘woordinterne’ deletie heeft eind-*t* alleen maar een linkercontext (waar een conditionerende invloed van uit kan gaan). Ze wordt gevolgd door een pauze. ‘Woordexterne’ *-t-*deletie impliceert dat eind-*t* ook een rechtercontext heeft (over de woordgrens heen) en dat die (eventueel samen met de linkercontext) mee het proces conditioneert.

3. ‘Woordinterne’ -t-deletie

Uit het GTRP-materiaal blijkt dat woordinterne -t-deletie zich slechts in een beperkt aantal dialect(gebied)en kan voordoen. Van noord naar zuid noemen we:

- de noordoostelijke of Saksische dialecten
- de dialecten van het Rivierengebied (met in Utrecht een noordelijke uitloper tot de stad Utrecht)
- Zuid-Holland (met o.a. de stad Leiden)
- Noord-Brabant
- Limburg (vooral oost en zuid)
- de West-Vlaamse stad Kortrijk.

Binnen die dialect(gebied)en is er echter nog enorm veel variatie naargelang van de grammaticale status van -t en de fonologische ‘linkerzijde’.

3.1. ‘Woordintern’: de grammaticale status van -t

Voorop basis van Goeman (1999) en eigen voorstudies voor de FAND, deel IV (2005) hebben wij de volgende grammaticale subcategorieën onderscheiden:

- (3.1.1.) lexicale (niet-suffigale) -t (b.v. *vuist*, *knecht*)
- (3.1.2.) semi-suffigale -t (in verbale vormen)
 - (3.1.2.1.) in enkelvoudige onregelmatige preterita
(*ik wist*, *ik mocht*, *ik bracht*, *ik kocht*)
 - (3.1.2.2.) in onregelmatige voltooidde deelwoorden
(b.v. *geweest*, *gekocht*)
- (3.1.3.) suffigale -t (in verbale vormen)
 - (3.1.3.1.) in regelmatige persoonsvormen O.T.T. 3e pers. enkv.
(b.v. *hij loopt*, *hij speelt*)
 - (3.1.3.2.) in regelmatige voltooidde deelwoorden
(b.v. *gekraakt*, *gespeeld*).

Resultaten

Gemiddeld (voor alle hierboven genoemde gebieden met mogelijke ‘woordinterne’ *t*-deletie) en in woorden met dezelfde fonologische linkerzijde (in casu na een spirantische obstruent⁽³⁾) ziet de weglatingshiërarchie er als volgt uit⁽⁴⁾:

meest	>	>	minst
(1)	(2)	(3)	(4)
onregelmatige preterita (*)	(a) lexicale - <i>t</i> (b) onregelmatige deelwoorden	persoonsvorm- <i>t</i> (**) (regelmatige O.T.T.)	voltooide-deelwoord- <i>t</i> (regelmatig)

(*) Hier is het zinvol (zie kaarten 1 en 2) nog een onderscheid te maken tussen de oude preterito-presentia (b.v. *hij wist*) en de andere onregelmatige preterita (b.v. *hij bracht*). De eerste subgroep verliest *-t* veruit het vaakst, de tweede heeft ongeveer dezelfde score als de subcategorieën onder (2).

(**) Enkel voor de noordoostelijke dialecten is ook hier nog een verder onderscheid zinvol: tussen enerzijds de persoonsvorm O.T.T. 3e pers. enk. van historisch sterke werkwoorden met een ablautende stamvocaal (b.v. *hij blaast*) en de andere persoonsvormen (b.v. *dat past*). Bij de eerste subgroep komt *-t*-deletie voor in de hele noordoostelijke dialectgroep behalve Groningen (maar wel *-t*-deletie in Westerwolde), de uiterste kop van Overijssel en de Veluwe. Bij de tweede subgroep is *-t*-deletie in het noordoosten nagenoeg afwezig (zie ook Goeman 1999: 293 e.v.).

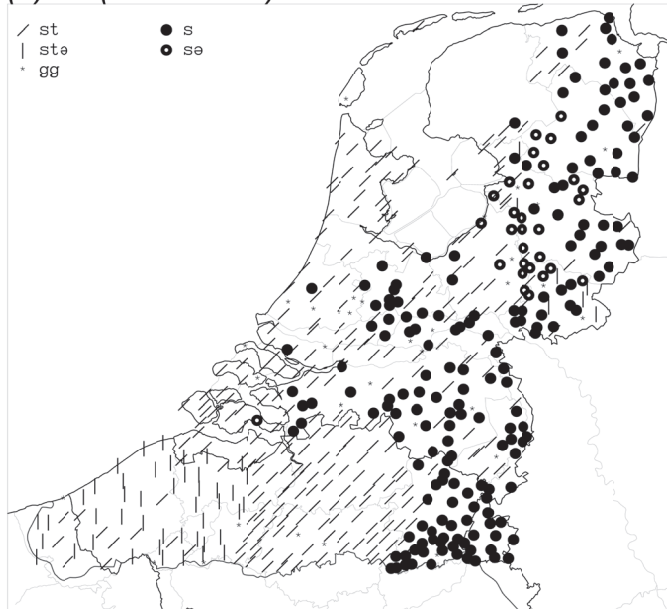
Zie bij dit alles kaarten 1 tot en met 7.

⁽³⁾ Aanvankelijk waren wij niet van plan de drie clusters *-st*, *-ft* en *-cht* op één lijn te plaatsen. Onze intentie was de heterorgane clusters *-ft* en *-cht* te onderscheiden van de homorgane *-st* omdat in deze laatste cluster de *-t* een beetje minder fonische prominentie heeft en daardoor (cf. Goeman 1999) in principe iets makkelijker deleerbaar zou zijn. Tijdens het hele onderzoek zijn we echter geen enkel significant deletie-verschil tussen de drie clusters op het spoor gekomen. Vandaar de gezamenlijke behandeling.

⁽⁴⁾ Deze hiërarchie is gebaseerd op een nauwkeurige berekening van de verhouding tussen vormen met en vormen zonder *-t*-deletie in die gebieden die in principe ‘woordinterne’ *-t*-deletie kunnen hebben (zie de opsomming bij het begin van paragraaf 3).

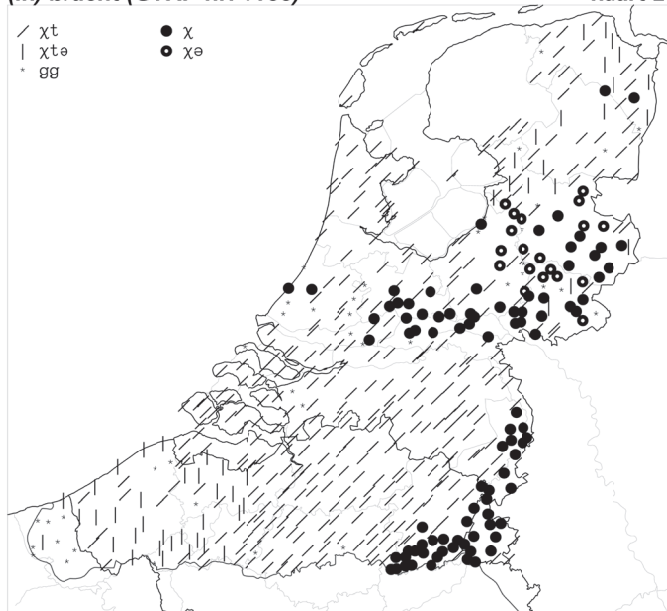
(ik) wist (GTRP nr. 1529)

kaart 1

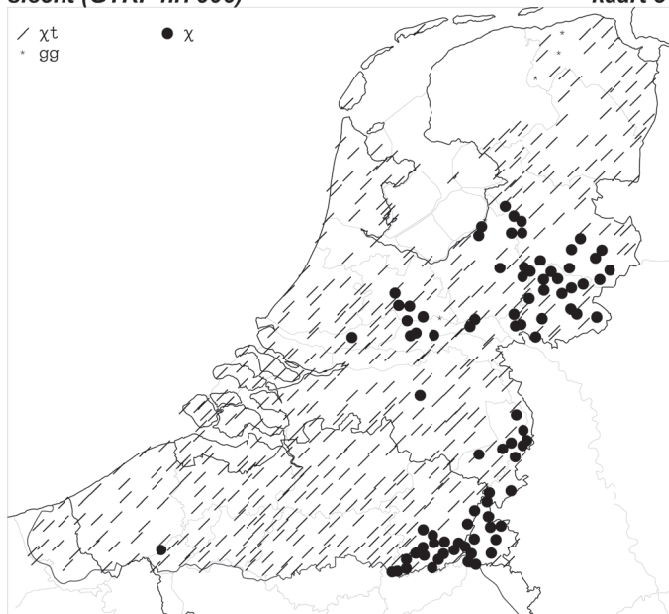
(ik) bracht (GTRP nr. 1133)

kaart 2

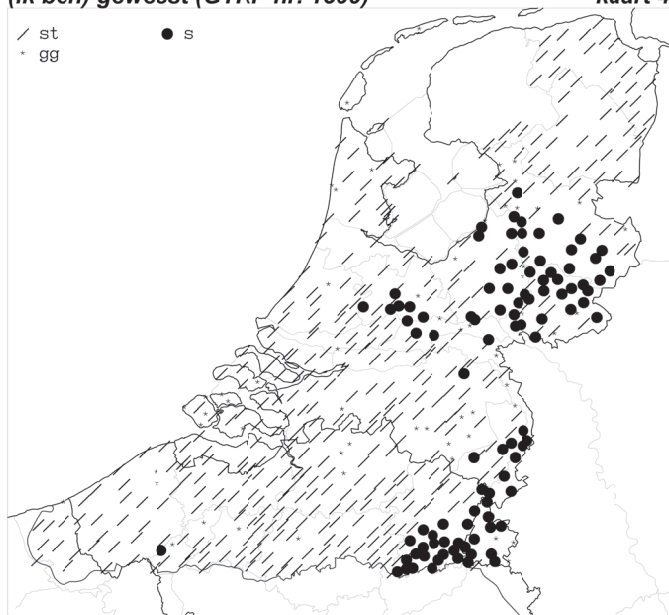
slecht (GTRP nr. 906)

kaart 3

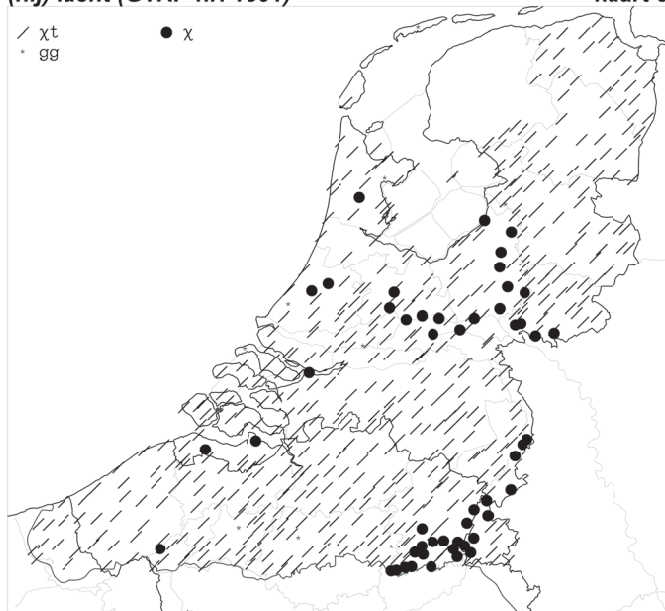
(ik ben) geweest (GTRP nr. 1599)

kaart 4

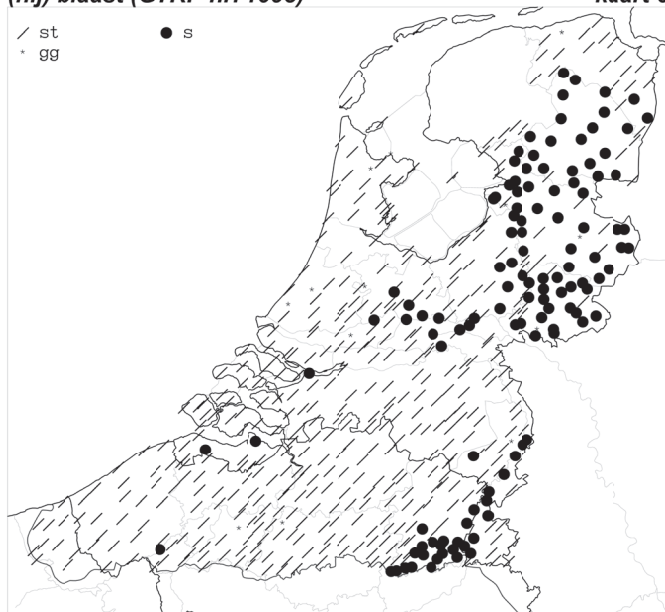
(hij) lacht (GTRP nr. 1301)

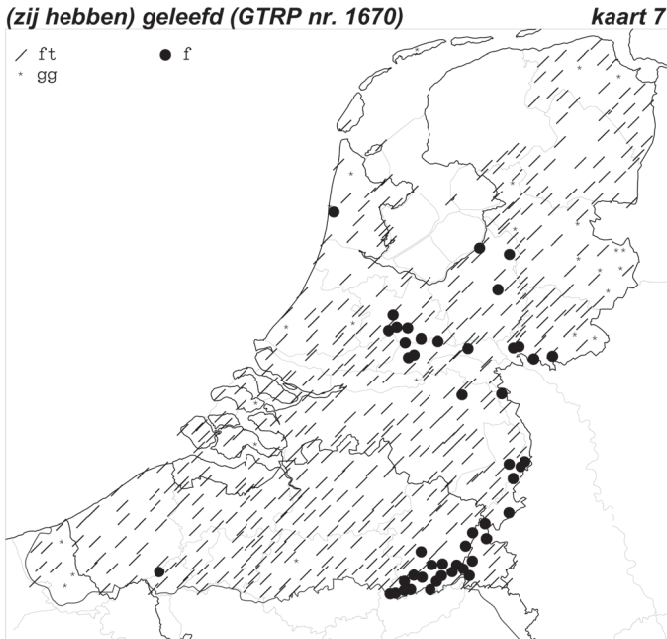
kaart 5

(hij) blaast (GTRP nr. 1098)

kaart 6

Discussie

Er tekenen zich duidelijk twee tendensen af:

- (a) Hoe minder duidelijk de suffigale status van eind-*t*, hoe meer kans op deletie.
- (b) Hoe geringer de conceptuele prominentie van eind-*t* (m.a.w. hoe geringer haar bijdrage aan de transparering van het woord / de woordvorm waarin ze zich bevindt), hoe meer kans op deletie in de genoemde gebieden.

Naar ons gevoel is ook de constatering onder (a) de emanatie van het principe dat onder (b) uitvoerig geformuleerd is. De centrale vraag is en blijft: hoe noodzakelijk / nuttig is de aanwezigheid van eind-*t* in het woord / de woordvorm in kwestie? Die vraag is in hoge mate omzetbaar in een andere, nl. welke andere elementen in dat woord / die woordvorm bevatten ‘desambiguerende informatie’? (term van Goeman 1999, die er overigens weinig belang aan hecht precies omdat hij zo sterk correleert met de volgens Goeman wel erg relevante factor ‘conceptuele prominentie’).

We gaan dat na voor minstens één subcategorie uit elk van de vier vakken in de bovenstaande deletietabel:

(1) De *-t* in preterito-presentia (b.v. *ik wist*)

Hier bevat de historische stam al in twee opzichten desambiguerende informatie: de alternerende vocaal en de volgende fricatief. Bovendien zijn er maar weinig preterita op *-t* (→ weinig info via *-t* zelf).

Kaart (1) (*ik wist*) met kaart (2) (*ik bracht*) vergelijkend zien we dat in het tweede geval het verspreidingsgebied van woordinterne *-t*-deletie duidelijk beperkter is dan in het eerste. Veralgemeenend (op grond van nog andere kaartbeelden nl. *ik moest*, *ik mocht* versus *ik kocht*, *ik zocht*) mogen we stellen dat alleen de echte preterito-presentia de maximale spreiding zoals op kaart (1) vertonen. De andere onregelmatige preterita op *-t* sluiten qua ruimtelijke verspreiding van *-t*-wegval eerder bij categorie (2) van de tabel aan. Een verklaring hiervoor zien wij niet meteen want synchroon vormen al die preterita één groep.

(2) De lexicale *-t* (b.v. in *slecht*, kaart 3)

Ook hier heeft de *-t* maar een beperkte transpareringsfunctie, ten eerste omdat er maar weinig lexicale woordparen zijn die enkel door de aan- of afwezigheid van eind-*t* van elkaar verschillen (type *lus* / *lust*, *wig* / *wicht*, *kaf* / *kaf*) en ten tweede omdat binnen hetzelfde paradigma in geflecteerde vormen (vóór sjwa, b.v. *wichten*, *slechte*) die *-t* duidelijk aanwezig is en zo het psychisch bewustzijn van een stam-*t* in stand houdt.

Hiertegenover kan natuurlijk gesteld worden dat de aan-of afwezigheid van stam-*t* (naast de aan- of afwezigheid van suffigale *-ə*) allerlei grammaticale onderscheidingen (o.a. enkv. / mv.) helpt dragen.

Ongeveer hetzelfde kaartbeeld treffen we aan in het zeer onregelmatige voltooid deelwoord *geweest* (zie kaart 4) en ook hier constateren we een hoge graad aan desambiguerende info en (bijgevolg) een lage graad van conceptuele prominentie van *-t* (prefix *ge-* + *wees* >< O.V.T. *was*, suppletie in O.T.T.).

(3) De suffigale *-t* in O.T.T. 3e pers. enkv. (b.v. *hij lacht*, kaart 5)

Vooraf tegenover de 1e pers. enkv. (*ik lach*) heeft *-t* hier binnen het O.T.T.-paradigma een hoge functionele waarde. Uit het proefschrift van De Vogelaer (2005) blijkt dat (ook in talen als het Ndls. met maar heel beperkte mogelijkheden tot weglating van het subjectspronomen) persoonsvormuitgangen heel taaie subject-

markeerders zijn. Nochtans manifesteert er zich in die uitgangen strikt genomen enige redundantie ten opzichte van de pronominale of nominale subjects-NP (cf. ik *lach* + $\emptyset$ >< hij / Jan *lach* + *t*).

Uit een noot bij de deletietabel is al gebleken dat sommige 3e pers. enkv. O.T.T.-vormen hun suffigale *-t* op een veel grotere schaal (kunnen) verliezen in de meeste noordoostelijke dialecten. Zoals Goeman (1999: 293 e.v.) al aantoonde, gaat het hier om historisch sterke werkwoorden met (in de 3e pers. enkv.) een bepaald type van ablautende stamvocaal.

Representatief voor die beperkte subklasse is kaart (6) van *hij blaast*. De suggestie dat die erg afwijkende vocaal desambiguerende info bevat en de *-t* dus een geringere conceptuele prominentie bezorgt, lijkt ons valabel.

(4) De sufigale *-[t]* in regelmatige volt. deelwoorden (b.v. *geleefd*, kaart 7)

Van veel regelmatig gevormde participia wordt de grammaticale status weliswaar al ten dele gedesambiguerd door het prefix *ge-*, maar dat prefixoïed element ontbreekt nu eenmaal in gelede werkwoorden met de klemtoon op de stam(vocaal) (b.v. *aanvaard*, *ondersteund*, *beplakt*, *verstikt*, *veranderd*). Bovendien zorgt *-t* voor een formeel onderscheid met nominalisering van het type *ge* + werkwoordstam (b.v. *gekleets*, *gemor*, *geklaag*).

Heel wat elementen in dit overzicht lijken er dus op te wijzen dat (in de Ndl. dialecten) ‘woordinterne’ *-t*-deletie zich beter kan doorzetten als finale *-t* een lage(re) conceptuele prominentie heeft doordat er binnen hetzelfde woord / dezelfde woordvorm al heel wat desambiguerende informatie aan voorafgaat. Op dat vlak ligt de belangrijkste cesuur binnen de deletietabel tussen de vakjes (2) en (3). Dat het in (3) en (4) om verbale vormen gaat, is o.i. op zichzelf niet relevant. Ook in de vakjes (1) en (2) komen weliswaar sterk gelexicaliseerde werkwoordvormen voor en de participia in (4) hebben een nominaler karakter dan de persoonsvormen onder (3).

Nog (wat) meer discussie

Hierboven hebben we de qua grammaticale status verschillende woordklassen met eind-*t* (binnen de Ndl. dialecten) in een algemene deletiehiërarchie ondergebracht. Daarbij hebben we behoedzaam afgetast welke (grammaticale) factoren tot die hiërarchie (kunnen) hebben geleid. Die behoedzaamheid is nog versterkt

door een nog niet vermelde bevinding, nl. dat er binnen de diverse besproken dialect(gebied)en belangrijke varianten op die algemene hiërarchie aan het licht gekomen zijn. Het duidelijkst bleek dat uit de vergelijking van twee subcategorieën met een wel heel sterk verschillende grammaticale status: die met de meest lexicale eind-*t* (b.v. in *slecht*, *vuist*, *knecht*) en die met de meest suffigale eind-*t* (de persoonsvorm van 3e pers. enkv. O.T.T., b.v. *hij lacht*, *hij vist*, *hij leeft*).⁽⁵⁾ Net als Goeman (1999) constateerden wij voor het Rivierengebied een wat grotere deleerbaarheid van Vf-*t* (volgens onze berekeningswijze 50 %) dan van lexicale -*t* (score: 38 %). Voor Limburg is die hiërarchie echter omgekeerd: deletie van lexicale -*t* haalde een score van 73 %, terwijl Vf-*t* er maar 48 % scoorde.⁽⁶⁾ Aangezien de conceptuele prominentie van lexicale -*t* geringer is dan die van Vf-*t* (cf. supra), beschouwen wij de Limburgse hiërarchie als natuurlijker (de bevindingen van o.a. Labov 1966 en Guy 1980 m.b.t. Amerikaans Engels wijzen trouwens in dezelfde richting), maar des te prangender rijst dan de vraag waarom zich in de Rivierenstreek de minder natuurlijke (?) hiërarchie manifesteert.⁽⁷⁾

Wij moeten daar voorlopig het antwoord schuldig op blijven, maar zeker is dat deze interessante waarneming ons moet behoeden voor een voorbarige formulering van universele -*t*-deletiecondities die betrekking hebben op de grammaticale status van finale -*t*.

3.2. ‘Woordintern’: de fonologische ‘linkerzijde’ van -*t*

In alle studies over -*t*-deletie in de Ndl. dialecten komt duidelijk naar voren dat (ook) de fonologische linkerzijde, en meer bepaald het segment net vóór finale -*t*, een heel sterke invloed heeft op de weglaatbaarheid van -*t*. Zoals al gezegd werd, blijkt uit Goeman (1999) de volgende heldere tendens: hoe groter het fonetisch verschil tussen -*t* en het vorige segment, hoe groter de fonische prominentie van

⁽⁵⁾ De fonologische context aan de linkerzijde hielden we constant: aan -*t* ging telkens een fricatief vooraf.

⁽⁶⁾ Die hiërarchie wordt door Hinskens (1993: 245 e.v.) bevestigd voor een Zuid-Oost-Limburgse plaats (72 % deletie van lexicale -*t*, maar 29 % deletie van O.T.T. Vf-*t*).

⁽⁷⁾ Niet alleen in het GTRP-materiaal en Goeman (1999), maar ook in de lokalere studies over het Zuid-Utrechts (Schouten 1984) en het Leids (De Vries e.a. 1974). In zijn studie over het Nijmeegs kwam Van Hout (1989 en 1990) tot de bevinding dat de factor grammaticale status van eind-*t* geen duidelijk effect heeft op het deletieproces.

-t en hoe moeilijker weglaatbaar. Dat fonetisch verschil kan op twee vlakken liggen: de graad van sonoriteit en de articulatieplaats (homorgane of heterorgane cluster met *-t* als C_2). Gemiddeld (b)lijkt de eerste factor (sonoriteitsgraad) een (veel) doorslaggevendere rol te spelen dan de tweede, hoewel Van Hout (1989 en 1990) voor het Nijmeegs ook een belangrijk effect van de factor articulatieplaats laat zien en wel (cf. supra) in de verwachte zin: er is veel meer *-t*-deletie na homorgane *s* (kleiner fonetisch verschil) dan na de heterorgane fricatieven *f* en *ch* (groter verschil → hogere fonische prominentie van *-t*). Verder is het echter vooral de sonoriteitsgraad die zwaar op de woordinterne deleerbaarheid van *-t* weegt en in dat verband kunnen we natuurlijk verwijzen naar de sonoriteitshiërarchie: V(ocaal) > G(lijder) > L(ikwied) > N(asaal) > O(bstruent).

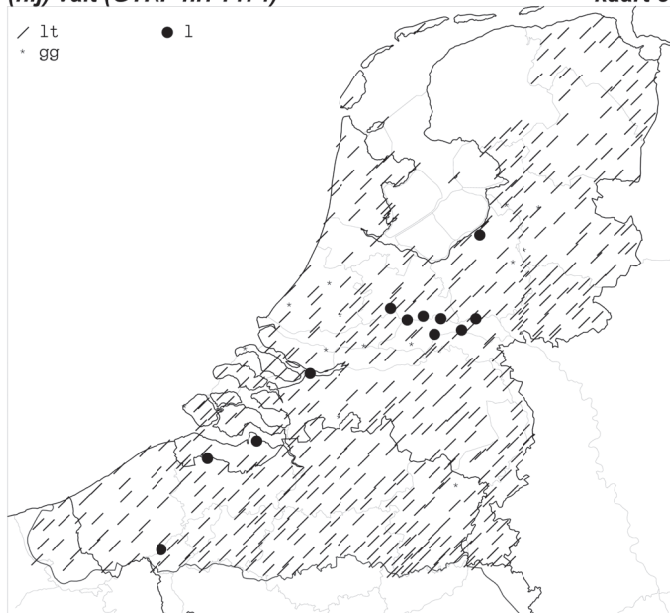
Uit een vergelijking van kaart 5 (*hij lacht*) met kaart 8 (*hij valt*) en 9 (*'t bloeit*) dringen zich twee duidelijke conclusies op:

- (a) De belangrijkste cesuur ligt tussen de obstruenten ([*-son.*]) en de sonorante segmenten, want behalve in het Rivierengebied en in Kortrijk is (vrij) systematische *-t*-deletie enkel mogelijk na een obstruent (cf. Limburg en de noordoostelijke dialecten)! Op de niet gepubliceerde kaarten van (o.a.) *hij komt* en *hij hangt* hebben de tussen haakjes genoemde gebieden echter eveneens heel vaak *-t*-deletie, maar dat is uiteindelijk niet in strijd met de zopas geformuleerde regel, want tussen de nasalen *m* en *ŋ* en *-t* is er eerst een soort homorgane stop geïnserteerd en dat maakte *-t*-deletie dan weer mogelijk en zelfs vrij waarschijnlijk. Dus: *hij komt* → *hij kompt* → *hij komp* en *hij hangt* → *hij hant* → *hij hank*.
- (b) In het Rivierengebied zien we (ook op niet gepubliceerde kaarten) een duidelijke regressie van *-t*-wegval naarmate de voorafgaande C sonoorder is: vgl. *hij lacht*: *-t*-deletie in 15 plaatsen, *hij valt* in 7 plaatsen en *'t bloeit* in 4 plaatsen.

O.a. Van Hout (1989) en Hinskens (1993) wijzen m.b.t. de (voorafgaande) obstruenten op een alles samen merkwaardig verschil: hoewel *-t* na een fricatief fonisch prominenter is dan na een stop (b.v. in *'t kraakt*), blijkt ze na *-f*, *-ch* en (vooral) *-s* vaker weggelaten te worden dan na *-p* en *-k*. Ook uit het GTRP-materiaal komt die tendens naar voren (voor het Rivierengebied: daar werd voor *'t kraakt* slechts in 11 plaatsen *-t*-deletie genoteerd). Het standpunt van sommige linguïsten (o.a. Booij 1995) dat fricatieven iets sonoorder (zouden) zijn dan stops, wordt door deze observatie dus zeker niet bevestigd. Hinskens (1993: 247) staat er dan ook heel skeptisch tegenover en wij evenzeer, want bijvoorbeeld voor het Limburgse

(hij) valt (GTRP nr. 1474)

kaart 8

('t) bloeit (GTRP nr. 1110)

kaart 9

deletiegebied bevat de GTRP-database geen overtuigende indicaties in de richting van bovengenoemde tendens (b.v. *'t kraakt* heeft deletie in 36 plaatsen, *hij lacht* in 34 plaatsen). Hetzelfde kan gezegd worden m.b.t. de noordoostelijke dialecten. In beide gebieden pleiten de feiten eerder voor één sonoriteitscategorie binnen de stemloze obstruenten (ook een standpunt van o.a. Clements 1990).

4. 'Woordexterne' -t-deletie

Laten we allereerst zeggen dat dit aspect van onze verkenning minder sterk onderbouwd is met eigen materiaal, want voor de GTRP-database zijn maar weinig zinnen opgevraagd waarin -t nog een rechterzijde heeft. Wel hebben wij er nog behoorlijk wat RND-gegevens bij kunnen betrekken en ook materiaal uit monografieën.

M.b.t. de mogelijke invloed (op de -t-deletie) van de anlaut van het onmiddellijk volgende woord moeten we een fundamenteel onderscheid maken tussen een vocalische en een consonantische anlaut. Qua verwachtingen zijn wij het eens met Goeman (1999: 174 e.v.), waar hij stelt dat een consonantisch begin onvermijdelijk leidt tot een complicering van de C-cluster aan de woordnaad en dat moet (cf. de factor articulatorische complexiteit) een grotere deleerbaarheid van -t meebrengen. Of de aard van die beginconsonant nog van (veel) belang is, zal verder blijken. Een vocaalbegin zou - als dat überhaupt invloed heeft op -t-deletie - eerder een afremmend effect moeten hebben (zeker als er geen hiaat is) want in een cluster van het type ...Ct#V... is er onmiskenbaar een neiging tot hersyllabering, waardoor t in de onsets van de tweede syllabe komt te staan en aldus 'immuner' wordt voor deletie.

Bij de verdere bespreking maken we een onderscheid tussen gebieden waar ook interne -t-deletie (vóór pauze) voorkomt en gebieden zonder interne -t-wegval.

4.1. In gebieden met 'woordinterne' -t-deletie

In het algemeen mogen we stellen dat gebieden met woordinterne -t-deletie ook woordextern (dus met een 'rechterzijde') de -t kunnen laten wegvallen.

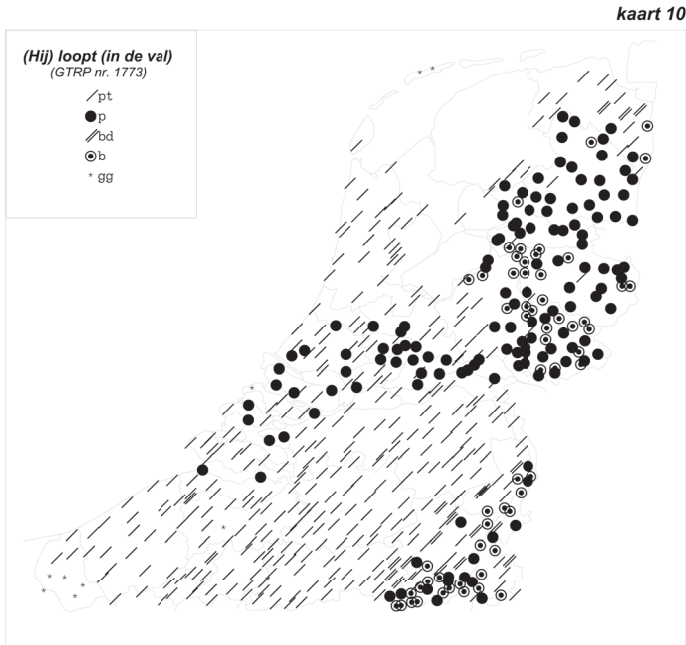
Nijmegen is (cf. Van Hout 1990) een plaats met 'woordinterne' -t-deletie, hoewel (cf. Van Hout 1989: 11) de deletiecoëfficiënt vóór pauze er relatief laag ligt (1,22). In alle opzichten scoort de 'woordexterne' -t-wegval er *hoger*, zelfs bij een vocalische anlaut van het onmiddellijk volgende woord (score 1,58) en dat

gaat toch enigszins tegen de hierboven geformuleerde verwachtingen in. Vóór een consonantisch woordbegin ter rechterzijde stijgt de deletiecoëfficiënt boven 2,00. Van meer naar minder deletie geeft Van Hout de volgende hiërarchie: vóór N(asaal) 2,64 > vóór S(top) 2,34 > vóór L(ikwied) 2,24 > vóór F(ricatief) en G(lijder) 2,07. Hier wordt dus op verscheidene punten van de bekende sonoriteitshiërarchie afgeweken. Vooral de koppositie van de nasalen kan enige verwondering wekken, maar laten we niet vergeten dat nasalen samen met stops (tweede plaats) een occlusief karakter hebben (het feature [-continuant]).

Wij keren nu even terug naar de situatie vóór vocaalbegin (dus: ... segm. + t#V...) en vergelijken de hier niet gepubliceerde kaart van *hij loopt* + pauze (maar zie FAND, deel IV, kaart 28) met kaart (10) van *hij loopt in...* (GTRP 1773). Voor het Rivierengebied (meer het oostelijke dan het westelijke) wordt Van Houts constatering m.b.t. Nijmegen bevestigd: er is duidelijk meer deletie in het tweede geval (kaart 10). Het lijkt er wel op dat het feit dat er 'iets' volgt, de -t-deletie bevordert. In de andere gebieden met (ook) 'interne' deletie, het Noordoosten (min Groningen) en Limburg, gaat er van de volgende vocaal noch een deletiebevorderend noch een deletieremmend effect uit (status-quo).⁽⁸⁾ Nergens, behalve in de geïsoleerde West-Vlaamse plaats Kortrijk, is er dus enig spoor van de nochtans verwachte -t-behoudende werking van de volgvocaal.

Op de met RND-materiaal getekende kaart (16) (... *loopt krom* of ... *loopt scheef*) met een zwaar consonantisch begin van het volgende woord zien we dat die consonant (in de gebieden met 'woordinterne' deletie) een licht deletie-intensiverend effect heeft. Ook in dat opzicht is Nijmegen dus representatief, al verraden Van Houts scores een sterkere deletiebevorderende invloed van de consonant ter rechterzijde dan ons kaartbeeld.

⁽⁸⁾ Wel blijkt de volgende vocaal in Limburg en in een noordoostelijk gebied aan weerszijden van de provinciegrens tussen Gelderland en Overijssel een voicingeffect te hebben op -p (→ -b). Zeker in Limburg wordt hiermee een bekende sandhiregel gevolgd (b.v. *de tra[b] op*) (zie hierover ook De Schutter - Taeldeman 1986: 104-105).

4.2. In gebieden zonder ‘woordinterne’ *-t*-deletie

4.2.1. Aalter en Kleit

De moerdialecten van beide auteurs (Aalters en Kleits, beide in het noordwesten van Oost-Vlaanderen) kennen geen enkele vorm van woordinterne / autonome *-t*-deletie. De ‘woordexterne’ *-t*-deletie is er echter verre van onbekend, maar wel onder een strikte fonologische voorwaarde ter rechterzijde: het onmiddellijk volgende woord *moet met een consonant beginnen*. Heel beknopt maar toch vrij volledig schetsen we hieronder een totaalbeeld, waarbij we ook weer de bekende factor ‘grammaticale status’ (moeten) introduceren.

(°) In drie grammaticale categorieën kan er alleen maar sprake zijn van een zekere reductie van *-t* (inclusief een zgn. ‘unreleased’-t)⁽⁹⁾:

- (°°) woorden met niet-suffigale *-t* (zowel in het eerste deel van een samenstelling / vóór een interne woordgrens, als vóór een externe woordgrens):
b.v. *Ke(r)sTnacht, linTbebouwing, lasT van ..., een punT voor ...*

⁽⁹⁾ Terwijl bij woordinterne *t*-deletie de *-t* heel duidelijk aan- of afwezigheid is (= binaire oppositie), blijkt er bij woordexterne *t*-deletie (waar de rechtercontext een rol kan spelen) een zekere gradatie mogelijk te zijn. Cf. ook noot 11.

- (^{oo}) woorden met semi-suffigale -t: b.v. *hij zocht mij, hij moesT komen, weg-geweestT met ...*
- (^{oo}) regelmatige voltooide deelwoorden met (nochtans) een suffigale -[t]: b.v. *geklopT met ..., gemaakT voor ..., gespeelD met ...*

Heel extreme reductie kan in die categorieën ook wel eens tot een nul-segment leiden, maar dat is enkel mogelijk in een zware consonantische omgeving: zowel de voorafgaande als de volgende consonant moet een obstruent of een nasaal zijn (maar tweemaal nasaal levert hoogstens een matige reductie van -[t] op). Dus:

zware reductie / evt. Ø-segment	lichte tot matige reductie
Ke(r)sTnacht	kusTwacht
linTbebouwing	linTworm
lasT van ...	naar de posT lopen
gronD kleur ...	zwarT kleuren
hij kochT veel ...	hij kochT wa(t)
gemaakT voor ...	gemaakT rond ...
gekleefD boven ...	gespeelD langs ...
	getrainD met ...

- (^o) Bij één grammaticale categorie, nl. in persoonsvormen met (uiteraard suffigale) -t, worden we echter met een spectaculair verschillende situatie geconfronteerd: Vf-t kan in principe *altijd volledig* wegvallen, mits het volgende woord met een consonant begint. De aard van die volgconsonant doet er echter verder niet toe. Van de aard van het *linkersegment* (C of V) kan er een zekere deletiebevorderende of -afremmende invloed uitgaan. Daarbij onderscheiden we grosso modo drie mogelijkheden:
- Na een obstruent (b.v. *hij bak(T) frieten*) wordt -t iets makkelijker (in een weliswaar behoorlijk gereduceerde vorm) ‘vastgehouden’.
 - Na een sonorante consonant (b.v. *hij speel(T) mee, 't groei(T) goed*) valt -t meestal volledig weg.
 - Na een vocaal (b.v. *hij gaa(T) mee*) valt -t obli-gaat weg.

Opvallend is hier – in tegenstelling tot de eerder besproken grammaticale categorieën – de geringe invloed van fonologische factoren. Des te bepalender is de

grammaticale status van *-t* en het feit dat er rechts nog ‘een’ consonant volgt. Waar er toch een fonologische factor – nl. met betrekking tot het linkersegment – in het geding is, worden we met een enigszins paradoxale situatie geconfronteerd: terwijl de motivering voor *-t*-deletie doorgaans in eerste instantie in clustervereenvoudiging gezocht wordt, zien we hier dat Vf-*t* juist het best voor totale wegval behoed wordt in de fonetisch meest complexe clusters: vgl. *hij bak(t) frieten* met *da’ gaa + Ø [f]eel te ver* (met vooraf nog geassimileerde [f]!). Verderop komen we nog terug op dit aspect.

4.2.2. Elders

In hoeverre we de hierboven geschetste situatie voor de dialecten van Aalter en Kleit kunnen / mogen extrapoleren naar de andere Ndl. dialect(gebied)en zonder ‘woordinterne’ *-t*-deletie, kunnen we niet met grote stelligheid uitmaken. Dat komt allereerst doordat we niet over voldoende basismateriaal beschikken en bovendien hebben wij onvoldoende zicht op allerlei graden van *-t*-reductie, zeker m.b.t. verder afgelegene dialectgebieden. Daarom beperken we ons hieronder in principe tot de dialecten van Zeeland, Brabant en (historisch) Vlaanderen (wat een aardige geografische complementariteit meebrengt met Goemans deletie-studies, die vooral op andere gebieden focusten).

Alles samen stellen de RND- en GTRP-gegevens ons toch in staat om voor drie grammaticaal verschillende *-t*’s een algemeen beeld op te hangen in het hierboven afgebakende gebied: voor lexicale *-t* (GTRP 1776: ... *lasT van* ...), voor semi-suffixale *-t* van onregelmatige preterita (RND 85: ... *zochT niets* ...) en voor Vf-*t* 3e pers. enkv. O.T.T. (RND 87: ... *loopT krom* of ... *loopT scheef*, GTRP 1869: ... *hoorT mij*; GTRP 1776: ... *krijgT last* ...; GTRP 1768: ... *gaaT goed* ...). Het zijn allemaal zinnnetjes waarbij het volgende woord met een consonant begint. Zoals uit de eerder besproken kaart (10) (... *loopT in* ...) gebleken is, valt Vf-*t* in het hier besproken gebied (op enkele Zeeuwse plaatsen na) nooit weg als het volgende woord met een vocaal begint.

We bespreken de drie grammaticale categorieën afzonderlijk.

4.2.2.1. *Lexicale -t* (in: ... *lasT van* ..., GTRP 1776, kaart 11)

Behalve in Zuid-Oost-Limburg (waar *-t* in *last* al woordintern wegvalt, cf. supra) vertoont het kaartbeeld geen homogene *-t*-deletiegebieden. Wel zien we sterkere concentraties van *-t*-loze vormen in het ene gebied (de Zeeuwse ‘eilanden’, het grensgebied tussen Noord- en Midden-Brabant en de Denderstreek) dan in

het andere. Vermoedelijk dient deze ‘spikkelkaart’ als volgt geïnterpreteerd te worden: van systematische algehele *-t*-deletie is er (behalve in Limburg) wel nergens sprake maar gezien de zware consonantische omgeving (2 x fricatief) is een (heel) sterke reductie in sommige streken (vooral op de Zeeuwse eilanden) niet uitgesloten. Dat is dan een toestand die weinig verschilt van die in Aalter en Kleit (cf. supra). In een sequentie als ... *lasT van* ... achten wij (in ons gebied) volledige *-t*-deletie onwaarschijnlijk.

4.2.2.2. *Semi-suffigale -t van onregelmatige preterita (kaart 12)*

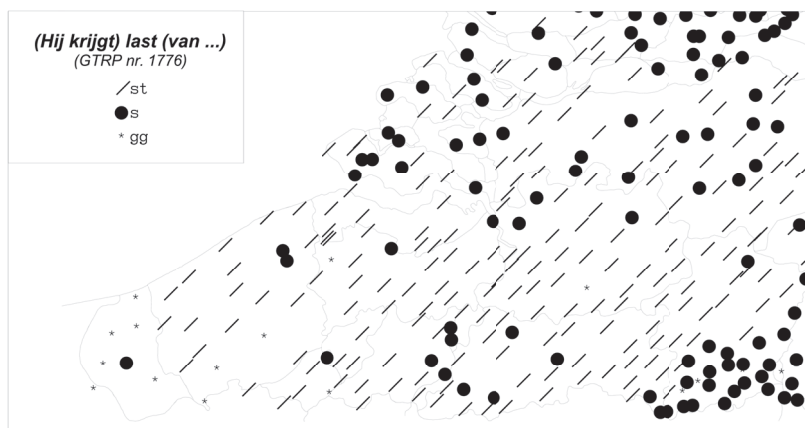
Noot: In principe baseerden wij ons hier op RND-zin 85: *het volk zocht niets* ..., maar voor Noord-Brabant heeft prof. Weijnen de versie *de mensen zochten niets* ... opgevraagd, zodat we voor dat gebied gegevens uit een andere zin moesten inschakelen (RND 88: *ik kocht voor* ...). Deze laatste zin was dan echter weer niet te gebruiken in het zuidwestelijke gebied zonder sjwa-apocope (vorm: *ik kochtə*). Dat verklaart waarom kaart (12) een combi-kaart is.

In vergelijking met kaart (2) (*hij brachT*), waarop in ons gebied geen spoor van ‘woordinterne’ *-t*-deletie te bekennen valt, zien we – net als op kaart (11) – veel meer gevallen van *-t*-loosheid. Hoewel er nergens van compacte gebiedsvorming sprake kan zijn, zien we toch weer bepaalde concentraties van vormen / sequenties zonder *-t*, maar nu in enigszins andere gebieden. Het sterkst manifesteert zich de tendens tot onderdrukking van *-t* in het Zuid-West-Brabants en in wat mindere mate in Oost-Vlaanderen en Noord-Brabant.

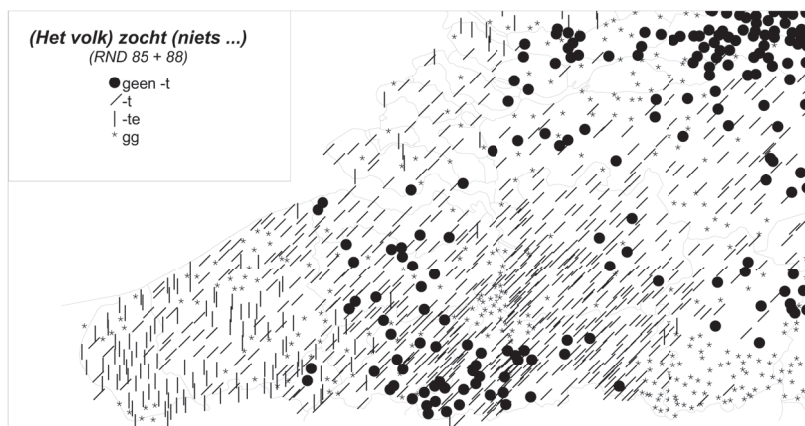
4.2.2.3. *Suffigale -t van de persoonsvorm 3e pers. enkv. O.T.T. (vier kaarten)*

In (4.2.1.) hebben we voor de dialecten van Aalter en Kleit aangetoond dat (1) Vf-*t* in principe altijd volledig weg kan vallen vóór een woord met consonantisch begin en (2) dat het linkersegment op een onverwachte manier mee kan spelen in / bijdragen tot de niet algehele deletie van *-t*: hoe consonantischer het is (en hoe complexer de hele cluster), hoe meer kans op enig *-t*-behoud. Wij toetsen dat allereerst aan vier kaartjes:

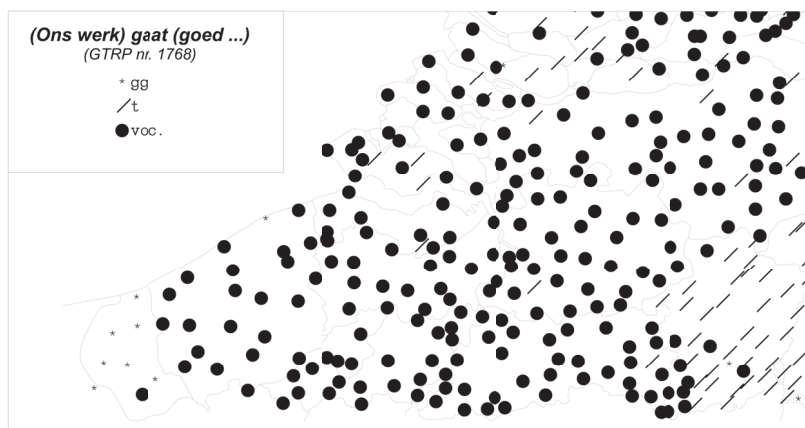
kaart 11

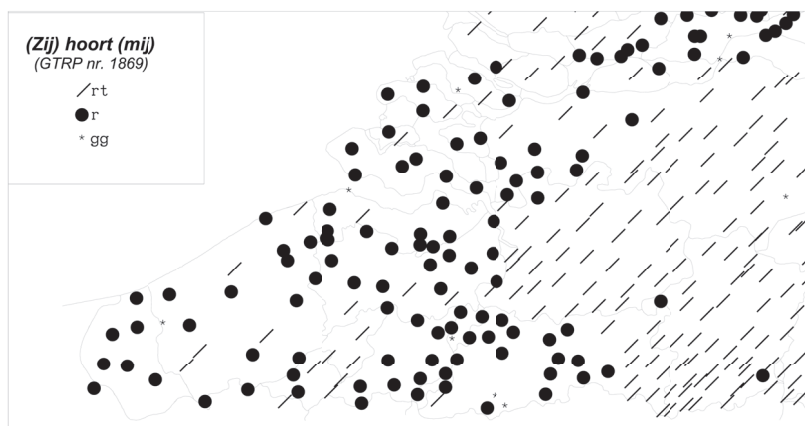
kaart 12

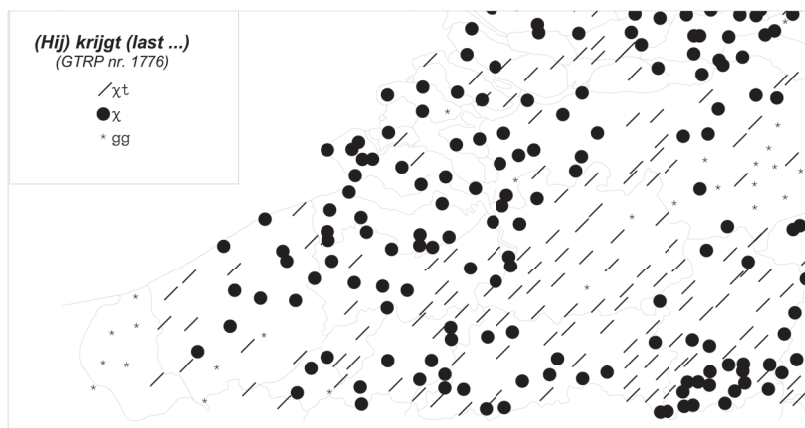
kaart 13

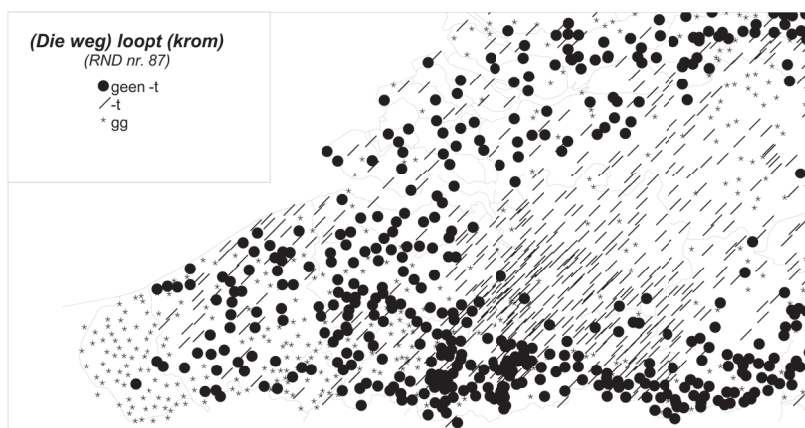
kaart 14

kaart 15

kaart 16

Kaart (13): ... *gaat* goed ... (GTRP 1768)

Op enkele luttel uitzonderingen na is Vf-*t* na vocaal in heel ons gebied (maar niet in het grootste deel van Limburg!) weggefallen, althans in de oppervlaktevorm, want onderliggend is ze meestal wel nog aanwezig aangezien ze vóór haar verdwijnen de volgende fricatief doorgaans nog verstemloost. Dus ondanks de eenvoudige cluster -tʃʁ- op de woordgrens (waar ook een evenwichtige syl-labeverdeling mogelijk is: ...tʃʁ...), valt -*t* weg.

Kaart (14): ... *hoorT* mij (GTRP 1869)

Nieuw in vergelijking met de vorige kaart is hier het bijna systematische -*t*-behoud in de meeste delen van Brabant (met uitzondering van het zuidwesten en West-Noord-Brabant). Elders zien we ook wel af en toe een sequentie met -*t* opduiken (meer dan op de vorige kaart) maar de -*t*-loze vormen primeren toch duidelijk. In het algemeen blijkt een consonantischere omgeving (met sonorante consonanten) de -*t* al (wat) beter te conserveren.

Kaart (15): ... *krijgT* last ... (GTRP 1776)

In vergelijking met de vorige kaart zien we in (Zuid-)Brabant weliswaar weer wat meer -*t*-deletie, maar in (Zuid-)Oost-Vlaanderen en in West-Vlaanderen is het aantal attestaties zonder -*t* duidelijk afgenomen (West-Vlaanderen: 9 tegenover 17 op kaart 14, Oost-Vlaanderen: 24 tegenover 33 op kaart 14). Voor Zeeland mogen we spreken van een status-quo

Kaart (16): ... *loopT* krom / ... *loopT* scheef (RND 87)

Allereerst wijzen we erop dat deze kaart gemaakt is met ouder materiaal dan de vorige drie Vf-*t*-kaarten. Voor ons gebied bedraagt dat verschil gemiddeld ruim 50 jaar. In die periode is de invloed van de standaardtaal enorm toegenomen; het lijdt dan ook geen twijfel dat een 50 jaar jongere kaart meer -*t*-behoud zou laten zien en dat de homogeniteit van sommige -*t*-loze gebieden (Noord-Oost-Vlaanderen en het zuiden van Brabant) hier en daar al behoorlijk aangetast zou zijn. Maar zelfs op die 'oude' kaart vallen meteen een aantal streken met sterk -*t*-behoud op: vooral grote delen van Brabant (met Antwerpen op kop) en maritiem West-Vlaanderen. Eén ding staat in alle geval vast: deze superzware consonantische cluster heeft niet tot meer -*t*-deletie geleid en dat betekent toch een groot verschil met de 'woordinterne' -*t*-deletie (zie hfst. 3), waar we meer wegval constateerden naarmate de voorafgaande consonant minder sonoor was

en de finale cluster dus complexer was. Zeker voor West- en Oost-Vlaanderen moeten we – weliswaar voorzichtig wegens de behoefte aan meer synchroon materiaal – m.b.t. woordexterne deletie van Vf-*t* rekening houden met een omgekeerde tendens (die we duidelijk hebben kunnen signaleren voor het Aalters en het Kleits): hoe groter de fonetische complexiteit van de cluster waarin -*t* zich bevindt, hoe groter de kans dat die Vf-*t* *niet* (volledig) wegvalt. Het lijkt erop dat die zware consonantverbindingen een soort schutkring (Belgisch: cordon sanitaire) rond de persoonsvorm -*t* optrekken!

Een verdere indicatie in die richting bieden de resultaten van een beknopte enquête die we onder een twintigtal doorgaans jongere Oost- en West-Vlamingen hielden:

Vf-*t* # C... na vocaal (zie kaart 13) : 97 % -*t*-deletie

Vf-*t* # C... na sonorante consonant (cf. kaart 14) : 68 % -*t*-deletie

Vf-*t* # C... na obstruent (cf. kaarten 15 + 16) : 49 % -*t*-deletie

Voorals de erg broze positie van Vf-*t* na een werkwoordstam op een vocaal is bijzonder frappant : zelfs één heel sonore consonant in het volgende woordbegin (b.v. in *hij gaaT weg*) doet -*t* al volledig verdwijnen, zelfs in gebieden die overigens geen ‘woordinterne’ -*t*-deletie kennen en waar ‘woordextern’ doorgaans eerder sprake is van -*t*-reductie dan van -*t*-deletie. Een en ander doet ons denken aan de schimmige aanwezigheid van -*t* in ‘kleine’ woordjes als *da(t)*, *wa(t)*, *nie(t)* en eventueel ook *me(t)*⁽¹⁰⁾: ook daar is de -*t* meestal niet aanwezig aan de oppervlakte (zeker niet als het volgende woord een C-anlaut heeft) maar ze ver-raadt in de meeste gebieden haar diepere aanwezigheid doordat ze die volgende consonant aan de normale assimilatieregels van stem onderwerpt⁽¹¹⁾:

⁽¹⁰⁾ Al wordt het beoordelen van -*t*-deletie in *met* bemoeilijkt door (in België) inwisselbaar *mee*.

⁽¹¹⁾ In een model dat regelordening toelaat, kunnen we ingeval van woordexterne -*t*-deletie van een tweetrappig proces spreken: eerst wordt b.v. in *dat vuur* de *v*- verstemloosd tot *f*- en dan valt de -*t* helemaal weg. Wanneer men dat soort extrinsieke regelordeningen afwijst, zal men in dit voorbeeld eerder spreken van een gereduceerde, ondergespecificeerde -*t* (nl. alleen nog het feature [-stem]), die *v*- verstemloosd tot *f*-.

Vgl.	da' moet ...	hij gaa' mee
	da' [f]uur	hij gaa' [f]echten
	da' [t]rinken	hij gaa' [t]rinken

en ook:

da[d] ander ...	't gaa[d] over ...
da[t] er ...	't gaa[t] er ...

De ruimte is hier te beperkt om dieper op deze intrigerende materie in te gaan, maar het is duidelijk dat er een 'aparte' fonologie bestaat van de Vf-*t* in frequente monosyllabische werkwoorden waarvan de stam dus op een vocaal eindigt én van de schimmige -*t* in eveneens hoogfrequente woordjes als *wa(t)*, *da(t)* en *nie(t)*⁽¹²⁾.

De *conclusie* bij dit deel (4.2.) over 'woordexterne' -*t*-deletie in de zuid(west)elijke gebieden zonder 'woordinterne' -*t*-wegval kan in alle geval als volgt luiden :

- (1) We moeten een fundamenteel onderscheid maken tussen Vf-*t* en de andere auslaut-*t*'s.
- (2) De 'andere' -*t*'s kennen er geen echte deletie. Er is wel duidelijk sprake van een *reductie*, waarvan de graad recht evenredig is met de zwaarte van de cluster waarin -*t* zich bevindt. In extreme gevallen *kan* -*t* zelfs uit de oppervlaktevorm verdwijnen.
- (3) De persoonsvorm-*t* ondergaat in grote delen van dat gebied (vooral het historische Vlaanderen) in wezen *deletie*, maar de totale wegval kan er verhinderd worden door / in een zware consonantische cluster. Daarbij weegt de 'linkerzijde' iets sterker door dan de 'rechterzijde'.

⁽¹²⁾ Enige parallellie met de veel beschreven (zie o.a. Goeman 1997, Haegeman 1992, De Schutter 1994 en De Vogelaer 2006) morfosyntactische 'vervoeging' / congruentie in voegwoordelijk *dat* ligt natuurlijk voor de hand maar hier gaat het toch om een wezenlijk ander, (morfo)fonologisch verschijnsel.

5. Algemeen besluit

- (1) Over de ‘woordinterne’ *-t*-deletie (vóór pauze) staat ongeveer alles al te lezen in Goeman (1999). Wij hebben daar ‘vanuit het zuiden’ alleen nog wat complementaire (maar hopelijk interessante) kanttekeningen aan toe kunnen voegen.
- (2) Bij de studie van *-t*-deletie in de Nederlandse dialecten is het meest fundamentele onderscheid dat tussen ‘woordintern’ en ‘woordextern’ *-t*-gedrag. Wij vatten hieronder de belangrijkste contrasten samen :

WOORDINTERN	WOORDEXTERN
- condities gelden grosso modo ook voor → - sterke impact van fonologische factoren ter ‘linkerzijde’ : hoe sonoorde, hoe <i>minder -t</i>-deletie - impact van grammaticale factoren (maar met regionaal wisselende hiërarchie) - zware cluster verhoogt deletiekansen	- condities gelden enkel woordextern - matige impact van fonologische factoren (rechts : C-begin, links : hoe sonoorde, hoe <i>meer -t</i>-deletie) - sterke impact van grammaticale status van <i>-t</i> (Vf-<i>t</i> versus de rest) - zware cluster zwakt deletiekansen af

- (3) Onze bevindingen m.b.t. ‘woordexterne’ *-t*-deletie gelden in principe enkel voor de zuid(west)elijke dialecten.
- (4) Wij feliciteren en danken Ton Goeman van harte voor zijn beklivende aanwezigheid in de Nederlandse dielectologie, maar reiken hem bij dezen ook nog leuke perspectieven aan voor verder onderzoek naar die wispelturige maar juist daarom zo interessante afronder én bruggenbouwer van zoveel Nederlandse woord(vorm)en : de *-t*.

Bibliografie

- BOOIJ, G.
1995, *The Phonology of Dutch*. Oxford: Clarendon Press.
- CLEMENTS, G.
1990, 'The Role of the Sonority Cycle in Core Syllabification.' In: J. Kingston & M. Beckman (eds.): *Papers in Laboratory Phonology I. Between the Grammar and Physics of Speech*. Cambridge University Press, 283-333.
- DE SCHUTTER, G.
1994, 'Voegwoordflexie en pronominale 'clitisering': waarin Vlaams en Brabants (bijna) elkaars tegengestelden zijn.' In: *Taal en Tongval* 46, 108-131.
- DE SCHUTTER, G. & J. TAEDEMAN
1986, 'Assimilatie van stem in de zuidelijke Nederlandse dialecten.' In: M. Devos & J. Taeldeman (red.): *Vruchten van z'n akker*. Rijksuniversiteit Gent, 91-133.
- DE VOGELAER, G.
2005, *Subjectmarkering in de Nederlandse en Friese Dialecten*. Universiteit Gent (proefschrift).
- DE VRIES, J. E.A.
1974, 'De slot-t in consonantclusters te Leiden: een sociolinguïstisch onderzoek.' In: *Forum der Letteren* 15, 235-250.
- C. DE WULF, J. GOOSSENS EN J. TAEDEMAN.
2005, FAND: *Fonologische Atlas van de Nederlandse Dialecten*, deel IV, Gent, Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.
- GOEMAN, A.
1997, 'Historiografie van het onderzoek naar voegwoordvervoeging: een bibliografisch overzicht.' In: E. Hoekstra & C. Smits (red.): *Vervoegde voegwoorden*. Amsterdam: P.J. Meertens Instituut, 112-145.
- GOEMAN, A.
1999, *T-deletie in Nederlandse dialecten*. Den Haag IFOTT (proefschrift).
- GUY, G.
1980, 'Variation in the Group and the Individual: the Case of Final Stop Deletion.' In: W. Labov (ed.): *Locating Language in Time and Space*. New York: Academic Press, 1-36.
- HAEGEMAN, L.
1992, *Theory and Description in Generative Syntax: a Case Study in West-Flemish*. Cambridge University Press.

- HINSKENS, F.
1993, *Dialect Levelling in Limburg. Structural and Sociolinguistic Aspects*. K.U. Nijmegen (proefschrift).
- LABOV, W.
1966, *The Social Stratification of English in New York City*. Washington: Center for Applied Linguistics.
- LABOV, W.
1982, 'Building on Empirical Foundations.' In: W. Lehmann & J. Malkiel (eds.): *Perspectives on Historical Linguistics*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 17-91.
- RND = E. BLANQUAERT EN W. PÉE.
1925-1982, R.N.D.: *Reeks Nederlandse Dialectatlassen* o.l.v. Antwerpen / Tongeren.
- SCHOUTEN, M.
1984, 'T-deletie in het zuiden van de provincie Utrecht.' In: *Taal en Tongval* 36, 162-173.
- VAN HOUT, R.
1989, 'Analysing Language Variation by Multiple Regression: the Case of [t]-deletion in a Dutch Dialect.' In: M. Schouten & P. van Reenen (eds.): *New Methods in Dialectology*. Dordrecht / Providence: Foris, 5-17.
- VAN HOUT, R.
1990, *De structuur van taalvariatie. Een sociolinguïstisch onderzoek naar het stadsdialect van Nijmegen*. K.U. Nijmegen (proefschrift).